

ИЗЛАЗАК ИЗ НАОПАКЕ СТВАРНОСТИ

Милован Марчетић, *Зайиси на снежу*, Службени гласник, Београд 2012

„Андрићева награда” за 2011. годину припала је писцу Миловану Марчетићу за причу *Излазак*. Та прича је првобитно штампана самостално у *Књижевном листу*, да би се сад нашла у друштву прича збирке *Зайиси на снежу*. Реч је заиста о компактној збирци прича, јер иако тематски различите, оне непретенциозношћу и поетичком блискошћу откривају слој по слој стварности у којој живимо. Прича *Излазак* у том смислу има и симболично место приче стожера. Смела и у исто време непристрасна, другачија је у односу на данашњу књижевну продукцију, а поетички парадигматична у односу на остале приче збирке.

Збирка прича Милована Марчетића говори о вредностима. Говори о последицама наopakих вредности. Марчетићеве приче су самосвесне, њихов аутор се не скрива – често ћете у његовим причама чути „Ваш писац”. Међутим, то неће бити књижевна ароганција. У неким причама се јави иронија, у исто време и блага и рушилачка – као Пекићева. Некад само пописује, као Киш. То су већ две озбиљне приповедачке референце. Попис капута једног човека може нам рећи много шта о њему и о бестрасном наopakом свету у којем живи, а да се не озледи истина.

Да бисмо оцењивали уметничку вредност књиге, морамо схватити каква је улога књижевности у времену у којем живимо. Морали бисмо објаснити чему она служи. Јер језик овог времена разуме бинарну логику вредности купопродајне вредносне филозофије. То би значило да књижевност изнад себе има некакав ауторитет којем служи. Међутим, она је безвредна тек онда и једино онда када служи. Тек сад можемо оцењивати вредност једне књиге – кад знамо да једини ауторитет којем она подноси рачун јесте ауторитет сумње. У какве вредности сумња ова књига?

Човеков свет је најмање човеков. Он се у њему не види, било од превеликог капута који скрива седамдесет процената његовог тела, било од набацаних пластичних флаша које у океану праве нови континент. На том континенту ће се у будућности живети, каже прича. Наравно, право

првенства имају најбогатији, најуспешнији примерци врсте, који можда већ у овом тренутку закупљују плацеве на том континенту у настајању. Може се десити да се ова иронија постиди саме себе у међувремену, јер оно што је сад њена мета може врло лако постати стварност. Одакле докази за такве тврдње? Домановићева иронија је често пута после њега постајала стварност, наша стварност. Циници би у овоме могли наћи потврду вредности књижевности, ми у томе налазимо потврду наопаке стварности.

Како је простор којим се књига бави простор Србије, онда је јасно да је предмет књиге неживот на овом простору. Измиче нам живот и измичу нам фабуне. Човек је тај који је фабулизован. А акузативом се не да живети, како рече Слотердајк. Интелектуално и морално поштена проза Милована Марчетића, поред осталих несумњивих уметничких квалитета, опажа и записује или раствара тај отуђени свет очуђујући га. Натеран да живи живот који је антитеза живота, човек се прилагођава, носи тај свој дугачки капут за број или два већи, увек жељан новог, идеалног (капута!?). Метафора на крају приче *Пећ кајуша*, која приказује изгубљеног старог човека окруженог великим трговинским радњама, између бензинске пумпе „Дејтон” и Палате федерације, у потрази за идеалним капутом, више је од приказа болести деменције. То је изгубљеност у времену и простору, губљење себе под притиском широке понуде цивилизацијског хаоса.

Окружена таквим причама, прича *Излазак* је прича-ледоломац. Она из једног другачијег угла сагледава политичку историју српског парламентаризма. *Излазак* је иронизован мотив библијске параболе о изласку, потрази за бољим местом за живот. Оно што је другачије је то што је улога и угао гледања на историју парламентаризма дата лику пацова, који у свом свету има титулу главног библиотекара. Тематски стожерно место овој причи припада јер је њена тема фокус цивилизације на меркантилистичку филозофију и непостојање духовне парадигме у том свету, док јој поетички стожерно место припада по квалитетима у исто време једне неагресивне и убедљиве критике таквог духовног стања.

У збирци *Зайиси на снегу* постоји прича која носи наслов *Зайис о снегу*. Промена предлога је јасан сигнал свесности аутора о промени приповедачке амбиције. *Зайис о снегу* је непретенциозан, као и све приче у збирци. Његова је жеља да идентификује мотив који ће кроз непретенциозну збирку прича постати морално и интелектуално поштена критичка проза доступна онима са осетљивим слухом. Чистота снега призива у причу Црњанског и Пастернака и њихова трагања за снежним чистинама. То су још две озбиљне књижевне референце.

Вратити књижевности чистоту мисли које нам откривају овај криво срастао свет, можда неком изгледа као утопија. Било како било, то је једина шанса књижевности и једина шанса овог света. Иначе ће нас

изгурати и са континента створеног од пластичних боца. Приповедање Милована Марчетића је, дакле, самосвесно, критичко, пажљиво, одговорно и умерено, у исто време. Оно показује да је критика најмање тамо где је отворена и агресивна, а да је уметнички најјача тамо где је интелектуално и морално поштена.

Изгледа да књига ипак нечему служи.

Ненад СТАНОЈЕВИЋ